

Zajęcie udziałów w spółce z o.o.

Kamil Kapla

1. Wprowadzenie

Jednym ze sposobów sądowej egzekucji świadczeń pieniężnych jest egzekucja z (innych) praw majątkowych¹. Przepisy proceduralne regulujące egzekucję z innych praw majątkowych uregulowane zostały w art. 909 k.p.c. i nast., tj. w dziale IVa *Egzekucja z innych praw majątkowych*, które to znajdują zastosowanie, jeżeli przedmiot egzekucji – zbywalne prawo majątkowe – nie został uregulowany odrębnymi przepisami regulującymi pozostałe sposoby egzekucji świadczeń pieniężnych². Sytuacja taka wystąpi w przypadku, gdy egzekucja zostanie skierowana do udziału wspólnika spółki z o.o. Na powyższe wskazuje również bezpośrednio ustawodawca w art. 911³ k.p.c., którym rozszerzono obowiązki komornika przy dokonywaniu zajęcia udziałów w spółce z o.o. względem zajęcia innych praw majątkowych o konieczność zawiadomienia sądu rejestrowego o dokonaniu zajęcia.

Skierowanie egzekucji do danego prawa jest dopuszczalne, gdy spełnia ono łącznie dwie cechy: jest zbywalne oraz posiada charakter majątkowy. Egzekucję z innych praw majątkowych jako organ egzekucyjny

¹ Por. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 377.

² Ibidem; jak słusznie wskazuje autor, do przystąpienia do egzekucji tym sposobem dochodzi wyłącznie, gdy przedmiot egzekucji nie stanowi prawa własności, użytkowania wieczystego bądź wierzytelności, które zawierają odrębne regulacje w zakresie procedury.

proceedzi komornik sądowy³, przy czym zasadniczo wszystkie czynności mogą być dokonywane przez asesorów komorniczych na zlecenie komornika sądowego – o ile w dniu zlecenia wystawienia zlecenia asesorowi komorniczemu wartość egzekwowanego świadczenia nie przekracza 100 000,00 zł⁴.

2. Zajęcie udziału w spółce z o.o.

Egzekucja z innych praw majątkowych, pomimo niewyodrębnienia w dziale IVa rozdziałów regulujących poszczególne jej etapy, jest *de facto* wieloetapowa⁵. W mojej ocenie zgodzić się należy z poglądem prof. Andrzeja Marciniaka⁶, iż egzekucja tym sposobem jest, a ściślej: może być, dwuetapowa – można dokonać podziału na zajęcie oraz sprzedaż zajętego prawa. Do zajęcia udziałów w spółce z o.o. dochodzi poprzez skierowanie zawiadomienia o zajęciu prawa majątkowego, w którym komornik:

1. zawiadomi dłużnika, iż nie wolno dłużnikowi rozporządzać, obciążać ani realizować zajętego prawa, jak również nie wolno pobierać mu żadnego świadczenia z przysługującego prawa⁷;

³ Art. 758 k.p.c. i art. 759 § 1 k.p.c.

⁴ Art. 138 ust. 1 pkt 2 lit a ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych. Warunkiem *sine qua non* dopuszczalności dokonania czynności egzekucyjnych przez asesora komorniczego jest otrzymanie zlecenia wydanego przez komornika sądowego na piśmie z oznaczeniem sygnatury sprawy.

⁵ W przypadku egzekucji z ruchomości oraz nieruchomości ustawodawca wyraźnie wyodrębnił poszczególne etapy egzekucji. Wyróżnienia takiego brak w dziale regulującym egzekucję z innych praw majątkowych, a wszelkie podziały mają charakter doktrynalny.

⁶ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 378.

⁷ Art. 910 § 1 pkt 1 k.p.c.

2. zawiadomi osobę, która z zajętego prawa jest obciążona obowiązkiem względem dłużnika, by obowiązku tego wobec dłużnika nie realizowała, a wynikające z prawa świadczenia pieniężne uiszczala komornikowi lub na rachunek depozytowy Ministra Finansów, oraz wzywa tę osobę, by w terminie tygodnia złożyła oświadczenie, czy inne osoby roszczą sobie pretensje do zajęcia prawa, czy i w jakim sądzie lub przed jakim organem toczy się lub toczyła się sprawa o zajęte prawo, jak również czy oraz o jakie roszczenie skierowana jest egzekucja do zajętego prawa⁸;
3. wezwie osobę, która z zajętego prawa jest obciążona obowiązkiem względem dłużnika, aby w razie zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej, w przypadku gdy świadczenie nie wystarcza na pokrycie wszystkich egzekwowanych należności, uiszczala je na rzecz właściwego organu egzekucyjnego oraz zawiadomiła o zbiegu, wskazując datę doręczenia zawiadomień o zajęciach, wysokość należności oraz poinformowała o charakterze egzekwowanych świadczeń, jeżeli są to: świadczenia alimentacyjne, rentowe lub inne powtarzające się lub też świadczenia w walucie obcej⁹.

Komornik sądowy jest zobligowany poinformować o zajęciu spółkę oraz zgłosić ten fakt sądowi rejestrowemu¹⁰. Zajęcie uznać należy za dokonane z chwilą doręczenia zawiadomienia o zajęciu dłużnikowi, jednak skutki zajęcia mogą zaistnieć wcześniej – o ile dłużnik powziął informację o zajęciu wcześniej.

Skutki zajęcia następują *ex lege* z chwilą jego dokonania:

1. Wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe wynikające z zajętego prawa, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji.

⁸ Art. 910 § 1 pkt 2 k.p.c.

⁹ Art. 910 § 1 pkt 3 k.p.c.

¹⁰ Art. 911³ § 1 k.p.c.

2. Wierzyciel może podejmować wszelkie działania, które są niezbędne do zachowania zajętego prawa.
3. Zajęte zostają wszelkie wierzytelności i roszczenia przysługujące dłużnikowi z zajętego prawa.
4. Prawa wierzyciela zostają zabezpieczone przed skutkami rozporządzenia udziałem.

3. Rozporządzenie udziałem w spółce z o.o. po dokonaniu zajęcia

Zauważyć należy, iż regulacje zawarte w dziale IVa *Egzekucja z innych praw majątkowych* jest niezupełna – ustawodawca już na wstępie wskazuje na odpowiednie stosowanie przepisów o egzekucji z innych wierzytelności – które to również nie zawierają kompletnej regulacji, bowiem do egzekucji świadczeń pieniężnych rzeczonym sposobem zastosowanie znajduje szereg przepisów o egzekucji z wynagrodzenia za pracę. W konsekwencji do egzekucji z innych praw majątkowych zastosowanie znajduje art. 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. w zw. z art. 909 k.p.c. zgodnie z którym „zajęcie ma ten skutek, że w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważne są rozporządzenia prawem majątkowym, dokonane po jego zajęciu”. Zastosowane przez ustawodawcę sformułowanie „nieważne” sugerowałoby, iż czynność rozporządzająca zajętym prawem jest dotknięta sankcją nieważności bezwzględnej. Poglądy takie były przedstawiane w doktrynie, w szczególności w zakresie zasadniczo tożsamej normy występującej w egzekucji z ruchomości¹¹, lecz zostały skrytykowane – zgodzić się należy z poglądem zaprezentowanym przez dr. Tomasza Żała, iż czynność taka pozostaje wyłącznie bezskuteczna względnie wobec wierzyciela egzekwującego, a *nabywca* takiego prawa

¹¹ Por. Z. Merchel, *Egzekucja z ruchomości. Tom I*, Sopot 1996, s. 71.

znosić musi egzekucję, dopóki zajęcie egzekucyjne pozostaje w mocy¹². Niejako powyższe wywieść można już z językowo-logicznej wykładni art. 885 k.p.c., gdyż z przepisu ustawowego wynika, że w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważne są rozporządzenia prawem majątkowym. Nieważność bezwzględna charakteryzuje się bowiem „nieważnością” *erga omnes, ex lege i ex tunc*. „Nieważność” względem konkretnego podmiotu prawa charakterystyczna jest dla sankcji nieważności bezwzględnej, co trafnie zauważył Sąd Apelacyjny w Łodzi w orzeczeniu z dnia 23 sierpnia 2012 r., sygn. akt I ACa 593/12:

Należy również zgodzić się z tezą, że rozporządzenie udziałem w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością zajęty w toku egzekucji dotknięte jest – wbrew literalnemu brzmieniu art. 885 w zw. z art. 902 i 909 k.p.c. – sankcją bezskuteczności, nie zaś nieważności. Po pierwsze, taki wniosek wypływa z brzmienia art. 885 k.c. przepis posługuje się terminem nieważności w stosunku do wierzyciela. Oznacza to *a contrario*, że w stosunku do osób trzecich rozporządzenie rodzi wszystkie skutki. Taka regulacja charakterystyczna jest dla sankcji bezskuteczności, nie zaś nieważności, której istotą jest działanie *erga omnes*.

Z powyższego wynika, iż w razie skierowania rozporządzenia prawem po dokonaniu zajęcia rozporządzenie to pozostaje bez wpływu na możliwość zaspokojenia się wierzyciela egzekwującego – tak długo, jak trwa zajęcie.

4. Dopuszczalność zajęcia udziału w spółce z o.o. w organizacji

O ile dopuszczalność zajęcia udziałów w spółce z o.o. nie rodzi zastrzeżeń, to wątpliwości w doktrynie prawa wzbudza dopuszczalność skierowania egzekucji do udziałów w spółce z o.o. w organizacji (w tym

¹² Por. T. Żal, *Egzekucja z ruchomości*, Poznań 2012, s. 120.

ich zajęcia). W doktrynie wypracowane zostały dwa przeciwstawne poglądy – pierwszy, iż nie jest dopuszczalne skierowanie egzekucji do udziałów w spółce z o.o. w organizacji, oraz przeciwny, iż dopuszczalne jest zajęcie takiego składnika majątku. Oba poglądy wywodzone są z odmiennej wykładni art. 16 k.s.h. Zwolennicy poglądu (do których zaliczyć należy prof. Andrzeja Kidybę¹³ oraz prof. Jerzego Pawła Naworskiego¹⁴) uważają, iż niedopuszczalne jest zajęcie udziału w spółce z o.o. w organizacji. Z powyższego przepisu prawnego wywodzą niezbywalny charakter rzeczowego prawa. Pogląd przeciwny prezentowany był w doktrynie m.in. przez prof. Stanisława Wołodękę¹⁵, który wskazywał, iż norma ta ma charakter restrykcyjny, a w konsekwencji winna być wykładana ściśle – wynika z niej zakaz dokonywania czynności rozporządzających przez wspólnika lub akcjonariusza, lecz nie wyłącza on możliwości nabywania udziałów w spółce z o.o. w organizacji w drodze dziedziczenia lub sprzedaży w wyniku postępowania egzekucyjnego. Za prawidłowy w mojej ocenie uznać należy pierwszy pogląd, prezentowany przez większość aktualnych komentujących, iż egzekucja z udziałów w spółce z o.o. w organizacji jest niedopuszczalna. Zgodnie z art. 831 § 1 pkt 3 k.p.c. „egzekucji nie podlegają prawa niezbywalne, chyba że możliwość ich zbycia wyłączono umową, a przedmiot świadczenia nadaje się do egzekucji albo wykonanie prawa może być powierzone komu innemu”. Z przytoczonego przepisu wywieść należy normę, iż egzekucji nie podlegają prawa z mocy ustawy niezbywalne. W świetle powyższego uznać należy, iż udział w spółce z o.o. w organizacji jest prawem niezbywalnym z mocy ustawy, a tym samym nie można skierować do niej egzekucji.

¹³ Por. A. Kidyba, *Art. 16*, [w:] J. Frąckowiak, K. Kopaczyńska-Pieczniak, M. Michalski, A.J. Witosz, A. Kidyba (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom I. Komentarz do art. 1–150*, Warszawa 2017.

¹⁴ Por. J.P. Naworski, *Art. 16*, [w:] R. Potrzebszcz, T. Siemiątkowski, K. Strzelczyk, J.P. Naworski (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł I. Przepisy ogólne. Tytuł II. Spółki osobowe*, Warszawa 2011.

¹⁵ Por. S. Wołdyka, *Kodeksowe spółki atypowe*, Warszawa 2004, s. 163.

5. Wykonywanie uprawnień przez wierzyciela po zajęciu udziału w spółce z o.o.

Omawiając zagadnienie zajęcia udziałów w spółce z o.o., należy poruszyć kwestię uprawnień, jakie może wykonywać wierzyciel egzekwujący po zajęciu prawa majątkowego. Jak bowiem przytaczano, z chwilą dokonania zajęcia wierzyciel może wykonywać prawa majątkowe przysługujące dłużnikowi z tytułu zajętego prawa. Językowo-logiczna wykładnia art. 910² § 1 k.p.c. wprost określa, iż istnieje podział na uprawnienia majątkowe i pozostałe uprawnienia niemajątkowe. Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, iż prawa współnika spółki z o.o. podzielić należy na majątkowe (w szczególności uprawnienie do wypłaty dywidendy, prawo do uczestnictwa w podziale nadwyżki likwidacyjnej oraz prawo do rozporządzania udziałem) oraz niemajątkowe (tzw. korporacyjne, w szczególności dotyczące uczestnictwa w zgromadzeniu współników i głosowania nad uchwałami podejmowanymi przez współników, kontroli działalności spółki, przeglądania ksiąg i dokumentów spółki, sporządzania bilansu dla własnego użytku lub żądania wyjaśnień od zarządu¹⁶). Ograniczenie to nie wyłącza jednak możliwości obrony swoich praw, gdy podejmowane przez współników uchwały oraz ich skutki prawne i ekonomiczne zagrażają możliwości zaspokojenia się przez niego z udziałów.

Zasadniczo wymienić należy dwa sposoby obrony praw przez wierzyciela, gdy dłużnik lub pozostali współnicy, wykonując prawa korporacyjne, zagrażają uprawnieniom wierzyciela, w szczególności możliwości zaspokojenia się z udziałów w spółce z o.o. – pierwszy w postaci

¹⁶ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2005 r., sygn. akt III CZP 57/05, opubl. w OSNC 2006, nr 7–8, poz. 116; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2015 r., sygn. akt I CSK 311/14, opubl. w LEX nr 1746410; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2011 r., sygn. akt III CZP 64/11, opubl. w OSNC 2012, nr 6, poz. 67.

wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały wspólników oraz drugi w postaci wyznaczenia przez sąd zarządcy, który wykonywać będzie uprawnienia niemajątkowe wynikające z udziału. Zasadniczo krąg podmiotów legitymowanych czynnie do wystąpienia z powództwem o uchylenie uchwały zgromadzenia wspólników spółki z o.o. przysługuje podmiotom wymienionym w art. 250 k.s.h., wśród których nie został wymieniony wierzyciel zajętego udziału w spółce z o.o. Wskazać jednak należy, iż art. 910² § 1 k.p.c. stanowi *lex specialis* względem art. 250 k.s.h. Z językowo-logicznej wykładni wynika uprawnienie wierzyciela do podejmowania wszelkich działań zmierzających do zachowania prawa – a jednym z takich działań jest wystąpienie z powództwem o uchylenie uchwały wspólników. Pogląd taki przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 stycznia 2009 r., sygn. akt II CSK 355/08:

Należy więc uznać, że wierzycielowi, z mocy zajęcia udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, przysługuje legitymacja do wytoczenia takiego powództwa, a jej podstawę stanowi art. 910² § 1 *in fine* k.p.c. będący przepisem szczególnym w stosunku do art. 250 k.s.h. Uprawnienie to daje wierzycielowi możliwość uzyskania na drodze sądowej realnej ochrony przed działaniami zmierzającymi do udaremnienia zaspokojenia się z zajętego udziału, bez ryzyka znaczącej ingerencji w sprawy spółki.

Przyznanie przez ustawodawcę legitymacji czynnej z rzeczonym wyżej powództwem na podstawie art. 910² § 1 k.p.c. nie wyłącza obowiązku zachowania terminu na wytoczenie takiego powództwa w oparciu o art. 251 k.s.h.¹⁷. Norma ta, w przeciwieństwie do art. 250 k.s.h., nie stoi w kolizji z normą wywodzoną z art. 910² § 1 k.p.c. W konsekwencji wierzyciel występujący z powództwem o uchylenie uchwały zobowiązany jest wnieść powództwo w terminie miesiąca od powzięcia informacji o uchwale, nie później jednak niż w terminie sześciu miesięcy od

¹⁷ Stanowisko takie jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2020 r., sygn. akt I CSK 677/18 wyraził Sąd Okręgowy, a przez Sąd Najwyższy stosowanie tej normy do uchwał zaskarżanych przez wierzyciela nie był kwestionowany.

dnia powzięcia uchwały¹⁸. Wytaczając powództwo o uchylenie uchwały zgromadzenia wspólników, wierzyciel jest zobowiązany wykazać, iż podjęcie danej uchwały skutkowało ograniczeniem lub uniemożliwieniem zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji¹⁹. Przy ocenie legitymacji czynnej wierzyciela kluczowe jest określenie daty dokonania zajęcia udziałów w spółce z o.o., bowiem jest on legitymowany do zaskarżenia uchwały wyłącznie podjętych po dokonaniu zajęcia²⁰.

Niezależnie od legitymacji wierzyciela do uchylenia uchwały zgromadzenia wspólników wierzyciel ma możliwość wystąpienia do sądu z wnioskiem o wyznaczenie zarządcy, który będzie wykonywał niemajątkowe prawa dłużnika²¹. Zaznaczenia jednak wymaga, iż stanowisko to nie jest jednolite. Z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. akt IV CSK 250/19 wynika, iż Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 19 grudnia 2018 r., sygn. I ACa 222/18, od którego wywiedziono skargę kasacyjną, wyraził pogląd, iż:

Istota przepisu art. 910² § 2 zdanie drugie k.p.c. uzasadnia stanowisko, że sprawowanie ustanowionego przez sąd zarządu zajęтыми udziałami dłużnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nie obejmuje wykonywania praw korporacyjnych wspólnika (dłużnika), w tym nie pozbawia tego wspólnika wynikającego ze statusu bycia wspólnikiem spółki prawa handlowego prawa do uczestniczenia w zgromadzeniu wspólników i głosowania na nim.

W mojej ocenie za zasadny należy uznać przeciwny pogląd, wyrażony przez T. Żyznowskiego²², iż celem powołania zarządcy jest wykonywanie

¹⁸ Art. 251 k.s.h.

¹⁹ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie I Wydziału Cywilnego z dnia 12 stycznia 2017 r., sygn. akt I AGa 11/18, SAOS.

²⁰ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2015 r., sygn. akt I CSK 311/14, opubl. w LEX nr 1746410.

²¹ Art. 910² § 2 k.p.c.; legitymację do wystąpienia z wnioskiem o ustanowienie zarządcy posiada także dłużnik, z kolei sąd ma możliwość ustanowienia zarządcy z urzędu.

²² Por. T. Żyznowski, *Art. 910(2)*, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, Warszawa 2021.

praw niemajątkowych, w tym korporacyjnych, związanych z zajęciem prawem majątkowym, gdy istnieją przesłanki do powołania zarządcy, do których zaliczyć należy wszelkie działania podejmowane przez dłużnika do wywołania skutków niekorzystnych dla wierzyciela poprzez realizację praw korporacyjnych, w tym głosowanie przeciwko wypłacie zysku.

Wyznaczenie zarządcy nie uniemożliwia zaskarżenia uchwały na podstawie art. 910² § 1 k.p.c.²³. Cel ustanowienia zarządcy jest jednak nieznacznie odmienny od legitymacji do zaskarżenia podjętej uchwały przez zgromadzenie wspólników – oba bowiem służą ochronie praw wierzyciela, lecz wyznaczenie zarządcy ma przede wszystkim zabezpieczyć prawa wierzyciela *pro futuro*, a wytoczenie powództwa o uchylenie uchwały – przed skutkami już podjętej uchwały przez zgromadzenie wspólników.

6. Podsumowanie

Skierowanie egzekucji sądowej do udziałów dłużnika w spółce z o.o. jest dopuszczalne, a zajęcie jest pierwszym etapem egzekucji z innych praw majątkowych. Od chwili dokonania zajęcia przez organ egzekucyjny prawa wierzyciela podlegają ochronie, w tym przed rozporządzeniem udziałem w spółce z o.o. Wierzyciel od dnia dokonania zajęcia może wykonywać wszelkie majątkowe prawa wierzyciela, co nie uprawnia go do wykonywania praw korporacyjnych przysługujących dłużnikowi. Ustawodawca przyznał jednak uprawnienia do zapobiegania negatywnym skutkom podejmowanych działań w ramach wykonywania praw korporacyjnych, które mogłyby negatywnie wpłynąć na zaspokojenie wierzyciela.

²³ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2011 r., sygn. akt III CZP 64/11, opubl. w OSNC 2012, nr 6, poz. 67.